

พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑

กลอนเพลงยาวนิราศ เรื่องรบพม่าที่ท่าดินแดง

พิมพ์ในงานฉลองสุพรรณบัฏท่านเจ้าพระยารามราฆพ ฯ

วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

93013
511m

พ. ๓๓๕

พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑

กลอนเพลงขาวนิราศ เรื่องรบพม่าที่ท่าดินแดง

พิมพ์ในงานฉลองสุพรรณบัฏท่านเจ้าพระยารามราชนพ ฯ

วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๔

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

อธิบาย

เรื่องพระราชนิพนธ์นิราศ ฯ ทำดินแดง

เมื่อรัชกาลที่ ๑ พอสว่างกรุงรัตนโกสินทร์ สำเร็จ
ในปีมเสง พ.ศ. ๒๓๒๘ ป็นนเองพม่าก็ยกกองทัพ
มาตีเมืองไทย สักพม่าครั้งปีมเสงนั้นใหญ่โตกว่า
ที่เคยปรากฏในพงศาวดารมาแต่ก่อน เพราะพม่า
ยกกองทัพมาทุกทาง ทั้งบกทั้งน้ำฝ่ายเหนือแลทิศ
ตะวันตก ประสงค์จะมีให้ไทยมีโอกาศที่จะต่อสู้
รักษานบ้านเมืองไว้ได้ จำนวนรพลพม่าก็มากกว่า
ไทยราว ๕ ต่อ ๓ แต่ฝ่ายไทยก็ต่อสู้เอาไชย
ชนะได้โดยยุทธวิธี คือปล่อยให้พม่าทำทางอื่น
ตามชอบใจบ้าง เปนแต่ขัดตาทัพหน่วงไว้บ้าง
รวมกำลังไปประตมตีกองทัพหลวงของพม่า ซึ่ง
พระเจ้าปะดุงยกมาเอง ทางด่านพระเจดีย์สามองค์
ทัพเดียว ครั้นทัพหลวงของพม่าพ่ายแพ้ กองทัพ

(๒)

พม่าที่ยกมาทางอื่นก็ถอยหนีไปบ้าง ที่หนีไม่ทัน
กองทัพไทยก็ตีแตกยับเยินไปหมดทุกทัพ พระเจ้า
ปะดุงเสียดูไทยไปในคราวที่กล่าวนี้ มีความอภัยยศ
อดสู ด้วยยังไม่เคยรบแพ้ใครมาแต่ก่อน จึงให้
เตรียมกองทัพจะยกมาอีก เห็นว่ากระบวนทัพที่
ยกมาหลายทางอย่างครั้งก่อนเอาไชยชนะไทยไม่ได้
ด้วยขัดข้องในการลำเลียงเสบียงอาหาร กองทัพ
ทั้งปวงจึงไม่สามารถจะทุ่มเทเข้ามาให้ถึงที่มุ่งหมาย
พร้อมกันได้ ในครั้งนี้คิดจะรวมกำลังยกมาแต่ทาง
ด่านพระเจดีย์สามองค์ทางเดียว แลจะทำสงคราม
เป็นการแรมปี ที่กรุงเทพฯ อย่างเมื่อครั้งพม่าตี
กรุงศรีอยุธยาในคราวหลัง เพราะฉะนั้นพระเจ้าปะดุง
จึงให้กะเกณฑ์เสบียงอาหารขนมารวบรวมไว้ที่เมือง
เมะตะมะแต่ในฤดูฝนเมื่อปีมเมีย พ.ศ. ๒๓๒๕
พอถึงฤดูแล้งก็ให้ประชุมทัพที่เมืองเมะตะมะ ให้

(๓)

ราชบุตรผู้เป็นพระมหาอุปราชลงมาเป็นนายทัพที่ ๑
มีจำนวนพล ๕๐,๐๐๐ ยกเข้ามาตั้งในแดนไทยตอน
ที่ข้ามเขาบรรทัด ให้มาตั้งอยู่ฉางวางเสบียงอาหาร
รายทาง แลต่อเรือสำหรับกองทัพที่จะยกเข้ามาตี
กรุงเทพ ฯ เมื่อการตระเตรียมพร้อมแล้วพระเจ้า
ปะดุงจะยกกองทัพหลวงตามเข้ามา พระมหาอุป
ราชจกกองทัพที่ยกเข้ามาเป็น ๓ กอง กองที่ ๑
ให้เมียนหวุ่นคุมพล ๑๕,๐๐๐ มาตั้งที่ตำบลท่าดินแดง
กองที่ ๒ ให้เมียนเมหวุ่นคุมพล ๑๕,๐๐๐ มาตั้งที่
ตำบลสามสบ กองที่ ๓ พระมหาอุปราชคุมมาเอง
จำนวนพล ๒๐,๐๐๐ มาตั้งอยู่ที่ริมลำน้ำแม่กระษัตริย์
ใกล้กับด่านพระเจดีย์สามองค์ เพราะกองทัพพระ
มหาอุปราชที่ยกเข้ามาจะต้องทำการอยู่ในแดน
ข้าศึกนานวัน เกรงว่าไทยจะยกไปตี จึงตั้งค่าย
อย่างมั่นคงหลายค่าย แล้วสร้างสะพานข้ามห้วยธาร
แลทำทางที่จะไปมาถึงกันได้โดยสะดวกทุก ๆ ค่าย

(๔)

ฝ่ายไทยครั้นทราบว่ามีแขกกองทัพเข้ามาตั้ง
ค่ายมั่นอยู่ที่ปลายน้ำไทรโยคดังกล่าวนั้น ก็คาด
ความคิดพม่าถูก จึงตกลงว่าจะต้องชิงไปตีพม่า
เสียให้แตกแต่ที่นั้น อย่าให้ตั้งทำการอยู่ได้ การ
สงครามจึงจะเบาแรง กองทัพไทยที่ยกไปครั้งนั้น
จำนวนพล ๔๐,๐๐๐ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกกับกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิง
หนาทเสด็จไปทรงบัญชาการศึกเองทั้ง ๒ พระองค์
เสด็จโดยกระบวนเรือจากกรุงเทพ ฯ ไปจนถึงเมือง
ไทรโยค แล้วยกเป็นกองทัพยกต่อไป พระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จไปตีค่าย
พม่าที่ทำดินแดง กรมพระราชวังบวร ฯ เสด็จไป
ตีค่ายพม่าที่ตำบลสามสบ เข้าตีค่ายพม่าพร้อมกัน
ทั้ง ๒ ทပ် เมื่อวันที่พุธ เดือน ๔ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีมะเมีย
พ.ศ. ๒๓๒๕ รบกันอยู่ ๓ วัน ถึงวันขึ้น ๗ ค่ำ

เพลาย้าย ไทยแหกค่ายพม่าเข้าไปได้ พม่าต่อสู้
 อยู่จนพลบค่ำก็พากันทั้งค่ายแตกหนี กองทัพไทย
 ไล่ติดตามไปถึง ค่ายพระมหาอุปราชาที่ตำบลแม่
 กระษัตริย์ พระมหาอุปราชาเห็นว่ากองทัพหน้าแตก
 แล้วรีบหนีได้รวดเร็ว ในพงศาวดารพม่าว่า
 ครั้งนั้นกองทัพพม่าแตกยับเยิน ไทยฆ่าฟันพม่า
 ล้มตายมากนัก ที่จับเป็นได้ก็มีมาก เสียทั้งช้างม้า
 พาหนะเสบียงอาหารแลเครื่องอาวุธยุทโธปกรณ์เป็น
 อันมาก แลเป็นใหญ่นั้นว่าไทยได้ไว้ทั้งหมดไม่
 เหลือไปสักกระบอกเดียว เรื่องราวการสงคราม
 ครั้งรบพม่าที่ท่าดินแดงมีเนื้อความดังกล่าวนี้นี้.

การแต่งกลอนเพลงขาวนิราศในเวลาไปทัพฤ
 ไปเที่ยวทางไกล เป็นการที่ชอบแต่งกันมาแต่ครั้ง
 กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ยังมีตัวอย่างปรากฏอยู่
 เช่นเพลงขาวนิราศของหม่อมพิมเสนเป็นต้น เหตุ

ใดจึงพอใจแต่งนิราศกัน คิดดูก็พอเห็นได้ ด้วยใน
 เวลาเดินทัพฯ เวลาไปเที่ยวที่ต้องไปในเรือหลาย ๆ
 วันมีเวลาว่างมาก นั่ง ๆ นอน ๆ ไปจนเบื่อก็ต้อง
 หาอะไรทำแก้รำคาญ ผู้มีความรู้ในทางวรรณคดี
 ก็หันเข้าหาการแต่งกลอนแก้รำคาญ จึงชอบแต่ง
 นิราศ ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
 ทรงพระราชนิพนธ์นิราศทำดินแดงก็ด้วยเหตุนี้เอง
 พระราชนิพนธ์เรื่องนี้มีผู้พิมพ์ไว้กับเพลงยาวเรื่อง
 อื่น แล้วพิมพ์ต่อกันมาอีกหลายครั้ง แต่ที่พิมพ์
 กันนั้นมักวิปลาสคลาศเคลื่อนมาก ข้าหลงกันไป
 ว่าเป็นเพลงยาวของเจ้าฟ้าจัตมากรุงศรีอยุธยาด้วย
 ฉบับซึ่งได้ชำระถูกต้องดีมีแต่ที่ในหอพระสมุด
 วชิรญาณ เพราะฉนั้นจึงเห็นว่าสมควรจะพิมพ์
 ออกเฉพาะเรื่อง ให้ได้อ่านกันแพร่หลาย แล
 รักษาพระราชนิพนธ์ไว้อย่าให้สูญเสีย.

พระราชนิพนธ์ นิราศท่าดินแดง

๑ แสนรักสุทรรักภิรมย์สม
ทุกอนงค์ทรงลักษณะอันสุนทร
สถาพรพูนสวัสดิ์สวัสดิ์
ประกอบศักดิ์สมบุรณจำรูญเนตร
อัศเรศงอนงามจำเวญศรี
แสนกระสันปั่นป่วนฤดีทวิ
มีมโนเสนห์นั้นอ้อมถนอมนวล
อันราคะมิให้เคืองระคายข้อง
ปองประคองนิ่มเนื่อ นวลสงวน
หวังสวัสดิ์มีวิชาตอรรณครวญ
เป็นที่ชวนชูขึ้นทุกอิริยา

เกษมศุขภิรมย์สมสमान
 เคยสำราญมิไ้แรมนิราศ
 ไม่นิราศขาดชมสักเวลา
 บำเรอล้อมพร้อมหน้าไม่ราวัน
 นิจาเอย ใ้อักรวมจึงจำไกล
 มาซ้ำให้ทุเรศร้างมไหศวรรย์
 ก็เพราะมีอริราชไทยัน
 เข้าหักหั่นด่านแดนบุรุษ
 จึงต้องกรูกริธาพลาก
 มาจำจรจากศุขเกษมสม
 ธาระพัดสิ่งสวัสดิ์ที่เคยชม
 ก็นิยมให้วิโยคด้วยจำเอน
 เมื่อวันออกนาเวศทุเรศสถาน

แสนสงสารสุดอาไโดย ใครจะเห็น
 พี่เคยทศนาเจ้าทุกเช้าเย็น
 เพราะเกิดเชษฐาจึงต้องละสละมา
 ครั้นถึงด่านตาลทเวศทวีถึง
 คณิงในให้หวนละห้อยหา
 ถึงนางนงเหมือนพินองชลมา
 ยิ่งอาทวาอาวรณ์สท้อใจ
 ครั้นถึง ไชยทวาร^๑ ยิ่งถนแล
 ให้หวาดแหวอารมณ์ตั้งจะลัมไ^๒
 านลุลองคลองชลามหาไชย
 ย่านไกลสุดสายในตาแล
 เหมือนนอกเวาที่นิรามาทุเรศ

๑ ที่ตั้งไชยทวารครั้งนั้น ว่าอยู่ตรงวัดไทรอำเภอบางขุนเทียน
 จังหวัดธนบุรี

เหลือสังเกตุมุ่งหามาทำแห
 รกำเตี่ยวเปลี่ยวตื่นฤดีแด
 จนล่วงกระแสสาครบุรีไป
 ลุสถานบ้านบ่อนาขวาง
 ให้อ้างนางร่อนร่นกรรมลใหม่
 ถึงย่านซื่อเหมือนพี่ซื่อสังวรใจ
 มิได้มีคำเอียงเที่ยงธรรม
 เมื่อถึงตามสืบตามคตแล้ว
 แคล้วแคล้วเหมือนจะกลับมารับขวัญ
 คล้ายคล้ายอัมฤงศ์พระสุริยันต์
 กับบรรลุถึงคลองสุนัขขโน
 พอชลาถอยถดลงตมฝั่ง
 เรือคั่งเคื่องเงินไม่เดินได้
 พลพายรายกันลงเงินไป

เหมือนเชิญใจเคื่องจิตรที่จากมา
 ครั้นเพลาสุริยาอรุณเรือง
 แสงประเทืองเบืองบุรพทิศา
 พอตกลักแล้วให้ต้องนาวาคลา
 ประทับท่าเมืองสมุทรวิรมย์
 อันฝูงชนชาวบ้านย่านนั้น
 ฝืนพรรณไม่วั้นรวยสวดยสม
 ไม่เป็นที่ชวนชื่นอารมณ์ชม
 ยิ่งเกรียมตรมสุดแสนร่ำใจ
 ให้ปั่นป่วนทวนสวาทิประวัติหา
 จะดูใครไม่พอใจขึ้นได้
 จึงให้ออกนาวาคลาไคล
 รีบไปตามสายชลธิ

อันเรือหลังตั้งกันขึ้นทั้งหลาย
 ก็พายแข่งแข่งขึ้นไปถึงมี
 ให้สนั่นครื้นครื้นทั้งนาวี
 มีแต่ความเกษมสุขไปทุกคน
 เสียงเล่าเร้าเร่งพลพาย
 เหมือนร่ำกัหมายสายสวาทิทุกชุมชน
 ให้ฮึกฮ่วนบ่วนจิตจรจาล
 ถึงตำบลบางกุ้งเป็นคั้งเดียว
 ยิงลับไม้ ไกลเนตรทุเรศสถาน
 ให้เตตตาลหวนหวนกระสันเดียว
 ตั้งเอกามาแต่นาวาเดียว
 เปลี่ยวสวาทินิราศไว้ ภิรมย์ชม
 มาถึงย่านนกแซวกแสงส่งเสียง

พังลำเนียงถอนใจเพียงใจลุ่ม
 เคยยินเสียงประโคมขานสำราญรมย์
 ไร้อักรั้งนี้มารวมแต่เสียงนก
 แสนทุเรศเวทนานิจาเอ๋ย
 นี่ใครเลยจะเลงเห็นในอก
 ไ้ระกำซ้ำใจมาหลายยก
 หวังจะบ่อบีตปกให้พ้นไภย
 มิให้หมูปาตาอาธรรม
 มาย้ายี่เขตรชณท์บุรีไ้
 จึ่งสู้สละรักหักใจ
 มาทนทเวศอยู่ไกลเอกา
 ถึงบำหรุเหมือนพี่บำราศรัก
 ให้อักอ้วนครวญไคว้อาไลยหา

ครั้นลู่ราชบุรีภิรมยา
 ที่อาทวาทักอารมณ์ค่อยสมประดี
 จึงรีบรัดจัดหมู่โยธา
 ให้อยู่รักษามุขวิศิ
 ครั้นอรุณเรืองแสงระวี
 ก็จรด้นาเวศทุเรศจร
 ด่วนเดิน โดยทางชลมารค
 แล่นลำปากด้วยร่างแรมสมร
 กระจายหิวหิวใจให้อารมณ์
 แต่ซ้อนซ้อนชุ่มเชืญเป็นนิรันดร์
 ถึงท่าราบเหมือนที่ทาบทรงถวิล
 ยิ่งโดยดิน โหยหวนครวญกระสัน
 ด้วยได้ทุกซอกใจมาหลายวัน

จนนบวรฤๅเจ็ดเสมียนนกำบลมา
 ถ้ำถ้ำจะใคร่เรียกเสมียนนหมาย
 มารายทุกซั่ที่ทุกซั่คหนึ่งหา
 จึงรีบเร่งนาเวศครวโลกธา
 พอทิวากรเฝ้าองค์จะส่ายนห้
 ก็ลุ่มยังวังศิลาท่าลาด
 ชายหาดทรายแดงต้งแกล้งสรว
 จึงประทับแรมรุ่งยังที่นั้น
 พอพักพวกพลชั้นให้สำราญ
 พร้งพร้อมล้อมวงเปนหมู่หมวด
 ชาวมหาดตำรวจแลทวยหาญ
 เฝ้าแห่นั่นนันท้กราบกราน
 นุ่งห่มศัควานจำเวญตา

ต่างว่าจะเข้า ไหมหักคึก
 หัวฮึกขอชนอาสา
 ไม่คิดกายขอถวายชีวา
 พร้อมหน้าถ้วนทั่วทุกตัวไป
 แต่ตรึงการที่จะผลาญอรินราช
 จนโอภาสแสงจันทร์จรัสไป
 ให้ชุกคิตอาวรรณส์ท้อใจ
 ถึงอนงค์นางในไม่รู้วาย
 ด้วยเคยทอดทศนาไม่รารัก
 ภิรมย์รักถวัลย์ร้องรำบำเรอถวาย
 บ้างเฝ้าแหนมอบเมียงเรียงราย
 กรกรายไบกพิชนีพาน
 ยิ่งเร้าร้อนถอนทอดทุกข

เมื่อเคยศุขฤมาล้อมทุกสิ่งสมาน
 จนล้มลงที่ดำรงดำริห์การ
 แต่เดือดดาลอารมณ์ ไม่สมประดี
 จนเพลาลิบทุ่มยิ่งรุ่มร้อน
 ให้อยกพลนิกรออกจากที่
 กระบวนทัพขับซ้อนมามากมี
 ให้มีสเทือนกองทัพองวาริน
 ถึงม่วงชุมเหมือนเมื่อเคยประชุมเฝ้า
 ยิ่งร้อนเรวร้อนกำหนดประวัติดิล
 ยามเสวยเคยเห็นเป็นอาจิณ
 แด่ดินถึงเนื้อวิมลมาลย์
 แสนเทวศล้อมสิ้นสิ่งสวาท
 ด้วยนิราศแรมร้างห่างสถาน

ถึงยามขึ้นมิได้ ขึ้นสำราญบาน
 แต่นั้นนานสวาทิเว้นไม่เห็นใคร
 ถึงปากแพรกซึ่งเป็นที่ประชุมพล
 พร้อมพลพลนิกรน้อยใหญ่
 ค่ายคูเขื่อนขันธ์ทั้งนั้นไซ้
 สारพัตต์แต่งไว้ทุกประการ
 จึ่งรับรัดจัดโดยกระบวนทัพ
 สรรพด้วยพยุหทยหาญ
 ทุกหมู่หมวดตรวจกันไว้พร้อมการ
 ครั้นได้ศุภวารเวลา
 ให้ยกขึ้นตามทางไทรโยคสถาน
 ทั้งบกเรือล้วนทหารอาสา
 จะสังหารอริราชพาลา

อันสถิตย้อยู่ยังท่าดินแดง
 ครั้นเดือนสามวันแรมเก้าค่ำ
 ย่ำรุ่งสี่บาทอรุณแสง
 จึงให้ยกพลรณแรง
 ล้วนกำแหงหาญเหี้ยมสงครามครัน
 ไปโดยพยุหบาตรวิธยา
 พลนาวาตามไปเป็นหลั่นหลั่น
 สรรพพร้อมนำหลังตั้งกัน
 ให้สนั่นสเทือนท้องถิ่นที่ธาร
 ระเบิดเพลิงพวยไฟเรืองพวย
 ฝุ่นสายชลเชียวฉ่ำฉาน
 ถึงตำแหน่งแก่งหลวงศิลาตาล
 ชลธารไหลเชี่ยวเป็นเกลียวมา

แต่จำเกาะเตวระตรอกชอกทาง
 แก่งเกาะขี้ตขวางอยู่หน้า
 แดนลำบากยากใจที่ไคลคลา
 ใครจะเห็นเวทนานันตามี
 สองวันบรรลุถึงวังยาง
 คณิงวังอ้างว้างเกษมศรี
 เคยเป็นสุขทุกทีวารตรี
 โอ้ครานี้มีกรรมมาจำไกล
 ถึงบางลานยิ่งตาลทรวงสมร
 ให้ชนชั้นอนารมณห์หม่นไหม้
 จึ่งเร่งรีบนาวาคลาไคล
 มาถึงไคลชลธีคือชินทร
 สูงส่งตรงโตรกโดดเดี่ยว

อยู่ริมสายชลเขียวกระแสนันทุ
 พรายแพรวตึงแก้วแกมนิล
 บัณฑิตบินร่อนระงมไพร
 บ้างจับไม้รายเรียงบนเชิงเขา
 บ้างงว่งเหวหาคู่พิศมัย
 นกเอี้ยงยังรู้มีอาไฉย
 อกเราฤาจะไม่เวทนา
 ครั้นบรรลู่ถึงศาลเทพารักษ์
 อันพิทักษ์ปากน้ำประจำท่า
 มีแต่ศาลต้นโตษอยู่เका
 คิดมาเหมือนนอกพิภพจากจร
 เห็นอารักษ์แล้วคิดถึงเวชจิตร
 มาไว้มิตรเหมือนพี่ร้างแรมสมร

สำนั๑พ๑ต๑จะ๑วิ๑บ๑ติ๑อน๑า๑ท๑ร
 เ๑ตร๑อน๑แ๑รม๑ตาม๑ทาง๑ทุ๑เร๑ศ๑มา
 คร๑นี้๑มา๑ถึง๑วัง๑นาง๑ตะ๑เค๑ียน
 พิ๑ศ๑เพ๑ียน๑ม๑ิ่ง๑ไม้๑ ๑ใบ๑หนา
 ค๑้ง๑เค๑ียง๑เร๑ียง๑เร๑ียบ๑บริ๑ม๑ช๑ลา
 ส๑า๑ชา๑ร๑น๑ร๑ม๑สำ๑รา๑ญ๑ใจ
 ต๑ัน๑ไม้๑เป๑ลา๑เป๑ลา๑อยู่๑ส๑ด๑้าง
 เ๑หม๑ือ๑น๑ไม้๑กระ๑ถาง๑วาง๑เร๑ียง๑งา๑ม๑ไส๑ว
 ช๑ม๑พ๑ลา๑ง๑พ๑ลา๑ง๑ร๑ี๑บ๑นา๑ว๑ไป
 บ๑รร๑ลุ๑ด๑่วง๑มา๑ได้๑ห๑ลาย๑ตำ๑บ๑ด
 มา๑ทาง๑พ๑ลา๑ง๑แ๑่น๑ค๑น๑ึ่ง๑หา
 น๑ัย๑นา๑แ๑ด๑ับ๑ไฟ๑ร๑ส๑ณ๑ที่
 ย๑ิ่ง๑แ๑ด๑า๑ล๑ว๑่าน๑ร๑้อน๑ทุ๑ร๑น๑ท๑น

จนลุตลเขาทองไอยวามย์
 เปนช่องขึ้นเชิงผาศิลาต
 รุกขชาติวันรวบสวสม
 ไพจิตรพิศพรณอยู่น่าชม
 ลมพัดพากลิ้นสุมาลัยมา
 มีท่อธารน้ำพุตุน
 ตลอดถันไหลลงแต่ยอดผา
 เปนไปลงปล่องช่องขึ้นบรรพต
 เชนซาดังสายสุหร่ายริน
 บ้างเป็นท่อแหว่ทางหว่างบรรพต
 เลี้ยวลดไหลมาไม่รู้สิ้น
 น้ำใสไหลชอกศิขรินทร์
 แสนถวิลถึงสวดีไม่คลายศคลา

เกษมศุขสงวนสนานสำราญเริง
 บรรเทึงจิตรพิศวงหรรษา
 ชดอได้ ก็จะไม่ชดอมา
 ให้เป็นที่ผาศุกทุกนางใน
 คิตเคยเมื่อเคยสงวนสนาน
 สุธาธารทิพรศไส
 อันหอมหวานอวลอบสุมา โดย
 มาร้างไว้สู่คนธกำจร
 เจ้าเคยถวายภูษาสุธาสง
 อันบรรจงทิพรศเกสร
 เคยไพบูลย์ด้วยตวันนิกร
 ที่นมาจำจรอยู่เอกา
 ชมเขตอำนาจนาภาศ

แสนสวดีไม่วายถวิลหา
 ถึงไทรโยคปลายแดนนครา
 มิให้หยุดโยธาเร่งคลาไคล
 แต่เห็นทางท่าชานัน
 เปนเกาะแก่งขัดขืนล้นเนินไศล
 ยากที่นาวิจะหลีกไป
 จึงสั่งให้รื้อรังยังนาวา
 เร่งรีบคชสารอัสตร
 บทจรตามแถวแนวพฤษา
 ชมพรรณมิ่งไม่นานา
 บ้างทรงผลปณณกาเขี้ยวขจี
 ถางต้นสาขาคู่นาชม
 รินร่วมมิตแสงพระสุริศรี

สดับเสียงปักษาสุวาทิ
 ถึงคางบางชนิวิเวกตง
 เสนาะเสียงจักระจันสนั่นไพร
 แม่ม่ายล่องไฉนในบาระหง
 เวโร้องหรีงหรีงอยู่ริมพง
 ส่งเสียงดังลำน้ียงอนงคั่นวล
 คืดคล้ายลม้ายเหมือนตนตรี
 จำเรียงวีเรื้อย ไรย ไหยหวน
 ยิ่งขับซาบซาบขึ้นอารมณ์ชวน
 กำสรวญว่าเหว่ทุเร ไรย
 ฟังแต่เสียงลำน้ียงนกวิหคร้อง
 วิเวกก้องเกริ่นไพรฤไทยไหย
 รุกขชาติแกว่งกวัดสับดีโบย

ลมโชยคันธรรจรงใจ
 ตวันรอนอ่อนแสงจะอัมฤงคต์
 เหล่าจตุรงค์เตรียมกายทั้งนายไพร่
 แรมร่อนนอนแนวพนาไผ่
 เขตไพร่ลป่าระหงตงตอน
 นอนเดี่ยวเปลี่ยวทเวศทวิทุกซ์
 ไม่มีสุขเราร่อนสทอันถอน
 แสงจันทร์ส่องสว่างกลางอัมพร
 ยิงอาวรณ์หวังสวาทไม่ขาดคิด
 วายุพัฒน์พานดวงศศิธร
 เขจรจรบงเมฆมิตสนิท
 พิรุณโรยโปรยปรายใบไม้ชิต
 สท้านจิตรเจียนจักเป็นไข้ใจ

เย็นฉ่ำน้ำฟ้าของฝน

มาทนเทศครึ่งนี้จะมีไหน

ถึงทั้งหลายหนาวกายได้ผิงไฟ

ไม่เหมือนพี่หนาวใจที่ในทรวง

เห็นดาวตึกนีกหวนรวิญจนา

ในอุราเพียงทับด้วยเขาหลวง

อันหาบหามที่เขาตามมาทั้งปวง

ไม่หนักทรวงเหมือนพี่หนักอาลัยไกล

เขาหนักหาบถึงที่ก็ได้พัก

พี่หนักรักนี้ไม่ปลงเอาจได้

มีแต่คอนข้อนทุกข์ทุกวันไป

จะเห็นใจฤๅที่ใจการุญกัน

แต่อนนึ่งกลิ้งกลับไม่หลับสนิท

ยิงคิตคิตก็ยิงโหมนัสสันต์
 จนอรุณเรืองศรีระวีวรรณ
 จึงให้ยกพลชั้นธยาตรา
 ออกจากเนินผาศิลาพนัส
 เร่งรัดทวยหาญทั้งซ้ายขวา
 ไปตามแถวแนวในพนา
 พอสู่ริสาสัยณหลังรอนรอน
 ก็ถึงด่านท่าขนุน โดยหมาย
 ให้ตั้งค่ายตามเชิงศิขร
 แล้วรีบเร่งพลพลนิกร
 ทั้งลาวมอญเขมรไทยเข้าโจมตี
 ทัพพมาอยู่ยังท่าดินแดง
 แต่งค่ายรายไว้เป็นถ่วงถ่วง

ทั้งเสบียงอาหารสารพัดมี
 ตั้งสร้างสรรคธานีทุกประการ
 มีทั้งพ่อค้ามาขาย
 ร้านขายกระท่อมพลทุกสถาน
 ด้านหลังท่าทางวางสะพาน
 ตามลห่านห้วยน้ำทุกตำบล
 ร้อยเส้นมีฉางระหว่งค่าย
 ถ้ายเสบียงมาไวทุกแห่งหน
 แล้วแต่งกองร้อยอยู่คอยคน
 จนตำบลตามสับครบครัน
 อันค่ายคูประตูหอรบ
 ตบแต่งสักระพัดเปนนั่น
 ทั้งชาวากหนามเขื่อนคูบองกัน

เปนชั้นชั้นอันดับมากมาย
 ให้ทหารเข้าหัก โหม ไรมัน
 สามวันพวกพม่าก็พังพ่าย
 แดกยับกระจัดพลัดพราย
 ทั้งค่ายคอยน้อยใหญ่ไม่ต่อสู้
 ให้ติดตามไปจนแม่กษัตริ
 เหล่าพม่ารีบรัดลัดหนี
 บ้างก็ตายค่ายกองในบั้งพี
 ด้วยเดชะบารมีที่ทำมา
 ตั้งใจจะอุประถัมภ์
 ยอยกพระพุทธรักษา
 จะ^๕ป้องกันขอบเขตลิมา
 รักษาประชาชนแลมนตรี

จะบำรุงทั้งฝูงสุรางค์รัก
 ให้อัศวเศป็นสุขจำเวญศรี
 ครั้นเสร็จการณลาญราชไพร่
 ก็ให้กริธาทั้งกลับมา
 ทั้งทิวาราตรีไม่หยุดหย่อน
 ด้วยอาวรณ์ทนทเวศถวิลหา
 แสนคณิ่งถึงสวดีไม่คลายศคลา
 แต่พร่ำปรารภนึ้นเป็นอาจิน
 จิตรเจี็บจะขาดด้วยนิราศรส
 จะอดไว้ก็สุดอาลัยถวิล
 อันบำราบรบราชไพริน
 ถึงจะไว้ศรัศิลป์ที่ชิงไชย
 ก็พอจะพยายามตามดี

ให้ชนะไพร่จึงได้
 จะสู้สงครามรักนี้หนักใจ
 ทั่ววัยไว้ศรรสชาติจะราวี
 อันแสนศึกทั้งหลายก็พ่ายแพ้
 ยากแต่จะรบรักให้หน่ายหนี
 ที่ลำบากแต่หลังในครั้งนี้
 สุดที่จะปรับทุกข์กับผู้ใด
 อันผู้สร้างค่านางทั้งหลาย
 ยังก่ออยู่สุขสบายฤาไหน
 ฤาในจิตรคิดอ่านประการใด
 อย่าอำไว้งจ้งแต่จริง เอย ฯ

จบพระราชนิพนธ์

